

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

11 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 11 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
z 23 czerwca 2021 r., V ACa 573/20,
w sprawie z powództwa A.P. i A.P.1
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

1) oddala skargę kasacyjną,

2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów koszty postępowania kasacyjnego w kwocie 2700 (dwa tysiące siedemset) zł z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.

Władysław Pawlak

Agnieszka Piotrowska

Dariusz Zawistowski

(A.D.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 7 sierpnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku zasądził od pozwanego Bank S.A w W. (dalej Bank) na rzecz powodów A. P. i A. P.1 kwotę 165 581,52 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 14 sierpnia 2018 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd ustalił, że powodowie zamierzali wybudować dom mieszkalny, z własnych środków wzniesli tak zwany stan zerowy i potrzebowali około 500 000 zł na dokończenie inwestycji, w związku z czym zwrócili się do różnych banków z zapytaniem o ofertę kredytową. Zdecydowali się na ofertę Bank1 S.A. w W. (poprzednika prawnego pozwanego Banku), z którym zawarli 31 lipca 2008 r. umowę kredytu indeksowanego do franka szwajcarskiego na cele mieszkaniowe E. (dalej jako „umowa kredytu”). Na jej podstawie kredytodawca udzielił powodom kredytu w kwocie 500 000 zł waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego (dalej CHF) na okres 300 miesięcy (§ 2 ust.1 umowy). Przytoczone w uzasadnieniu wyroku postanowienia umowne przewidywały, że kredyt zostanie wypłacony w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu na CHF przy zastosowaniu kursu kupna CHF zgodnie z Tabelą kursów walut obcych, obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu (§ 4 ust.1a umowy). Paragraf 9 ust. 2 umowy przewidywał, że spłata rat kapitałowo - odsetkowych dokonywana jest w złotych po uprzednim przeliczeniu rat wyrażonych we franku szwajcarskim na złote według kursu sprzedaży CHF zgodnie z Tabelą kursów walut obcych, obowiązującą w Banku w dniu spłaty. Kredyt został wypłacony powodom 11 sierpnia 2008 r. w kwocie 500 000 zł, wynoszącej po przeliczeniu uwzględniającym kurs kupna 1,9629 zł/ CHF kwotę 254 725,15 CHF, stanowiącą saldo kredytu. Powodowie przeznaczyli uzyskane środki na budowę domu i systematycznie spłacali raty kredytu. W okresie od września 2008 r. do marca 2018 r. powodowie zapłacili na rzecz kredytodawcy kwotę 379 405,95 zł z tytułu rat kapitałowo-odsetkowych i odsetek karnych.

Podnosząc, że powodowie dochodzili w tej sprawie zasądzenia (zwrotu) uiszczonych na rzecz pozwanego kwot w oparciu o instytucję nienależnego

świadczenia spełnionego w na podstawie nieważnej umowy kredytu (art. 410 k.c. w zw. z art. 405 k.c.), Sąd pierwszej instancji uznał, że konstrukcja umowy kredytu indeksowanego kursem CHF nie jest, ze swej istoty, sprzeczna z prawem (w tym przepisami prawa bankowego oraz zasadą walutowości), nie wykracza poza granice swobody umów (art.353¹ k.c.), ani też nie narusza zasad współżycia społecznego. Dokonując oceny zawartego w umowie mechanizmu indeksacji kredytu do waluty obcej, Sąd wskazał, że na całość mechanizmu indeksacji składają się w istocie dwa odrębne postanowienia umowne, wprowadzające indeksację tj. zasadę zgodnie z którą kwotę wypłaconego kredytu przelicza się do waluty obcej (CHF) i w niej zostaje wyrażone saldo kredytu oraz wysokość rat, zaś ich spłata następuje w złotych (klauzula ryzyka walutowego, ryzyka kursowego) oraz postanowienie określające sposób dokonywania przeliczenia waluty tj. rodzaj kursu waluty (kupna, sprzedaży) i sposób jego ustalania (klauzula *spreadu* walutowego). Klauzula wprowadzająca mechanizm indeksacji (klauzula ryzyka walutowego) została, zdaniem Sądu Okręgowego, wyrażona prostym i zrozumiałym językiem, zaś ze względu na to, że dotyczy ona głównego świadczenia stron, nie podlega badaniu pod kątem abuzywności. Klauzula *spreadu* walutowego ma natomiast charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., co sprawia, że nie wiąże ona powodów jako konsumentów. Jednocześnie Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że tego rodzaju sankcja ma specyficzny charakter w porównaniu z innymi sankcjami tradycyjnie wskazywanymi w nauce prawa. Działa ona ze skutkiem *ex tunc* i *ex lege*, a także nie skutkuje automatyczną nieważnością całej umowy, gdyż strony są związane umową w pozostałym zakresie, o ile jest to możliwe zgodnie z zasadami prawa danego państwa członkowskiego, na co wskazał w swoim orzecznictwie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE). W ocenie Sądu pierwszej instancji, eliminacja klauzuli *spreadu* walutowego zawartej w umowie kredytu powoduje, że umowa ta nie może dalej obowiązywać, albowiem świadczenia stron stają się niewykonalne; przy braku kursu nie można ustalić wysokości salda kredytu ani wysokości poszczególnych rat kapitałowo - odsetkowych. Pouczeni przez Sąd o skutkach eliminacji niedozwolonych klauzul umowy, w tym także o możliwej nieważności umowy, co z kolei rodziłoby obowiązek wzajemnego zwrotu świadczeń, powodowie oświadczyli, że godzą się ze skutkami nieważności umowy. Sąd

Okręgowy podniósł dalej, że wskutek eliminacji mechanizmu indeksacji, zawarta między stronami umowa kredytu nie obowiązuje ze skutkiem *ex tunc*, a zatem od momentu jej zawarcia. Sąd wskazał, że pozwany udostępnił powodowi kwotę 500 000 zł kredytu, zaś powodowie spłacili raty co najmniej w kwocie 165 581,52 zł, co oznacza, że spełnili w tej kwocie świadczenie nienależne, podlegające zasądzeniu od pozwanego na ich rzecz na podstawie art. 410 k.c.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 23 czerwca 2021 r. oddalił apelację pozwanego Banku, dzieląc ustalenia faktyczne i oceny prawne Sądu pierwszej instancji ze zmianami nie rzutującymi jednak na treść i kierunek zaskarżonego rozstrzygnięcia. Sąd Apelacyjny odmiennie niż Sąd Okręgowy przyjął, że całościowo ujmowany mechanizm indeksacji, który obejmuje zarówno klauzulę ryzyka walutowego (rozumianego jako ryzyko związane z zmianą kursu waluty obcej, do którego został indeksowany udzielony kredyt złotowy), jak i klauzulę *spreadu* walutowego (kursową, rozumianą jako klauzula upoważniająca Bank do zastosowania kursu kupna i sprzedaży waluty, z odesłaniem do tabel kursowych Banku) dotyczy głównego świadczenia stron. Postanowienia te nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem. Przyznanie sobie przez Bank prawa do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem CHF jest sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interes konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.).

W skardze kasacyjnej pozwany Bank zarzucił naruszenie art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 56 k.c. w zw. z art. 41 ustawy Prawo wekslowe i w zw. z art. 358 § 2 k.c. oraz art. 69 ust. 3 prawa bankowego. Formułując te podstawy wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew zarzutom pozwanego Banku nie doszło do naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w sposób wskazany w skardze kasacyjnej. Zasadne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, że postanowienia umowne dotyczące mechanizmu przeliczania kwoty kredytu i rat kredytu ze złotych na walutę obcą i odwrotnie, stanowią jedną całościową klauzulę indeksacyjną, skoro mogą one funkcjonować

tylko łącznie, wyznaczając zakres zobowiązania Banku wobec kredytobiorców i odwrotnie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyróżnianie zatem klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli kursowej, jak to uczynił skarżący, nie ma podstaw, a wywody skargi kasacyjnej służące uzasadnieniu tego podziału należy uznać za chybione. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyroki z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 oraz z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22) oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. m.in. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 oraz z 3 października 2019 r., C-260/18), tak rozumiana klauzula indeksacyjna określa główne świadczenia stron i podlega badaniu pod kątem abuzywności, jeżeli nie została sformułowana w sposób jednoznaczny. Klauzula indeksacyjna spełnia wymaganie wyrażenia jej prostym i zrozumiałym dla konsumenta językiem w sytuacji, w której przedstawia w sposób przejrzysty działanie mechanizmu waloryzacyjnego i jego skutki, umożliwiając konsumentowi orientację, w oparciu o zrozumiałe i jednoznaczne kryteria, co do wpływających z niej dla niego konsekwencji, które z ekonomicznego punktu widzenia mogą okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku silnej deprecjacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Skarżący zarzucił w skardze, że Sąd Apelacyjny błędnie nie zastosował: art. 65 § 1 i 2 k.c., błędnie nie zastosował art. 56 k.c. w zw. z art. 41 prawa wekslowego na zasadzie *analogii legis*; a także nie zastosował art. 56 k.c. w zw. z art. 358 § 2 k.c. oraz art. 56 k.c. w zw. z licznymi przytoczonymi w skardze kasacyjnej przepisami, z których na zasadzie *analogii iuris* lub *analogii legis* wynika, że w polskim prawie obowiązuje generalna norma, zgodnie z którą wartość waluty obcej określa się według kursu średniego Narodowego Banku Polskiego (NBP). Odnosząc się do tej podstawy kasacyjnej należy podnieść, że służy ona, w istocie, uzasadnieniu postulowanej przez skarżącego dopuszczalności zastąpienia postanowienia umownego uznanego przez Sąd za niedozwolone, unormowaniem przewidującym możliwość zastosowania średniego kursu NBP dla celów wzajemnych rozliczeń stron z tytułu zawartej umowy kredytu. Tymczasem

w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (zasady prawnej) z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56) wyjaśniono, że zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odnoszącego się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego) innym sposobem określenia kursu waluty obcej wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia; 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie; 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyeliminowane niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy w mocy; jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy”. Przedstawione przez pozwanego w skardze kasacyjnej rozważania dotyczące możliwości substytucji niedozwolonych klauzul umownych odwołaniem do kursu średniego Narodowego Banku Polskiego nie uwzględniają koniecznego warunku tego rodzaju zastąpienia, zgodnie z którym – w świetle powołanego utrwalonego orzecznictwa - wchodzi ono w rachubę tylko wtedy, gdyby jego brak narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki, przy czym decydujące w tym zakresie jest wola konsumenta. W toku postępowania w niniejszej sprawie powodowie konsekwentnie powoływali się na nieważność umowy kredytowej i godzili się z jej skutkami. W orzecznictwie TSUE wskazuje się ponadto, że ingerencja sądu w treść umowy, polegająca na zmianie treści nieuczciwej klauzuli, mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 Dyrektywy 93/13 EWG z 5 kwietnia

1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. U. z 1993 r., L 95, s. 29). Uprawnienie to przyczyniłoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców przez zwykły brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byłiby oni zachęcani do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały być one unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes przedsiębiorców (zob. wyrok TSUE z 26 marca 2019 r., C- 7/17 i C- 179/17). Jeżeli chodzi o postulowaną przez skarżącego możliwość usunięcia opisanej wyżej luki w umowie na podstawie art. 358 § 2 k.c., który został wprowadzony do kodeksu cywilnego z dniem 24 stycznia 2009 r. na podstawie przepisów ustawy z 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe (Dz. U. z 2008 r. Nr 228, poz. 1506), należy wskazać, że przepis ten dotyczy zobowiązań wyrażonych w walucie obcej. W przypadku kredytu indeksowanego do CHF waluta obca stanowi jedynie miernik wartości zobowiązania zaciągniętego w walucie polskiej i świadczeń spełnianych przez pożyczkobiorców (kredytobiorców) (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 oraz 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22). Sąd Najwyższy stanął także na stanowisku, że nie można dokonać wykładni umowy stron na podstawie art. 65 k.c., już po usunięciu z niej postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF. Groziłoby to ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji strony dotkniętej nadużyciem, gdyby strona, która narzuciła niedozwolone postanowienie umowne wywodziła, że nie zawarłaby umowy z jego pominięciem. Takie rozwiązanie stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi Dyrektywy 93/13 w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania w zawieranych umowach nieuczciwych postanowień umownych. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22).

Skarżący zarzucił także naruszenie art. 69 ust. 3 prawa bankowego w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. przez jego błędne niezastosowanie i pominięcie, że po

usunięciu abuzywnej klauzuli indeksacyjnej, umowa kredytu może być dalej wykonywana na podstawie tego przepisu. Zarzut ten nie zasługuje na uwzględnienie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że nowelizacja prawa bankowego dokonana ustawą z 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984, dalej ustawa *antyspreadowa*) nie zawiera przepisów o charakterze dyspozytywnym, które - w świetle orzecznictwa TSUE - mogą zastąpić nieuczciwe klauzule umowne zawarte w umowach o kredyt indeksowany lub denominowany do waluty obcej ani przepisów mogących stanowić podstawę przekształcenia istniejących stosunków kredytowych (zob. wyrok z 10 maja 2022 r., II CSKP 163/22). Wyjaśniono także, że samo wejście w życie ustawy antyspreadowej, nie wpłynęło na ocenę abuzywności postanowień umów kredytu zawartych wcześniej oraz konsekwencji prawnych wynikających tej oceny (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22 oraz z 28 października 2022 r., II CSKP 894/22.). Nowelizacja stworzyła jedynie podstawę prawną do zmiany postanowień zawartych już umów co do sposobu waloryzacji niespłaconych rat na przyszłość. Oceny abuzywności postanowienia umownego dokonuje się zaś według stanu z chwili zawarcia umowy, a nie następczo (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1. poz. 2).

W tym stanie rzeczy, skarga kasacyjna pozwanego podlegała oddaleniu jako bezzasadna (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c., a także § 2 pkt 6 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r. poz. 1964).

[SOP]

[ms]

